MARKAZIY OSIYODA XOTIN-QIZLARDA VATANPARVARLIK TUYG‘USINI SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIY IJTIMOIY MEXANIZMLARI

Esonova Dilnura
O‘zDJTU, Xalqaro jurnalistika fakulteti
Sotsiologiya yo‘nalishi talabasi
dilnuraesonova6608@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Markaziy Osiyoda yosh xotin-qizlarda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishning zamonaviy ijtimoiy mexanizmlari sotsiologik nuqtayi nazardan yoritiladi. Globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda yosh xotin-qizlarning milliy o‘zligini anglashini mustahkamlash, tarixiy merosga hurmatini oshirish hamda fuqarolik mas’uliyatini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, oila, ta’lim muassasalari, mahalla, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarning vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishdagi o‘rni ochib beriladi. Markaziy Osiyo xalqlarining mushtarak tarixiy-madaniy merosi va milliy qadriyatlarining yosh avlod tarbiyasidagi ahamiyatiga alohida e’tibor qaratilgan holda, maqolada an’anaviy tarbiya usullarini zamonaviy ijtimoiy yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish, yosh xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirish va ularda Vatanga daxldorlik tuyg‘usini mustahkamlashga qaratilgan takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: Markaziy Osiyo, yosh xotin-qizlar, vatanparvarlik, ijtimoiy mexanizmlar, milliy qadriyatlar, tarixiy meros, fuqarolik mas’uliyati, ijtimoiy faollik, globallashuv, ijtimoiy tarbiya.

Аннотация. В данной статье с социологической точки зрения рассматриваются современные социальные механизмы формирования чувства патриотизма у молодых женщин в Центральной Азии. В условиях глобализации и стремительного развития информационных технологий анализируются вопросы укрепления национального самосознания молодых женщин, повышения уважения к историческому наследию и развития гражданской ответственности. Кроме того, раскрывается роль семьи, образовательных учреждений, махалли, средств массовой информации и социальных сетей в формировании патриотических чувств. Особое внимание уделяется значению общего историко-культурного наследия народов Центральной Азии и национальных ценностей в воспитании молодого поколения. В статье выдвигаются предложения, направленные на

DOI: 10.5281/zenodo.24284530

гармоничное сочетание традиционных методов воспитания с современными социальными подходами, повышение социальной активности молодых женщин и укрепление у них чувства сопричастности к судьбе Родины.

Ключевые слова: Центральная Азия, молодые женщины, патриотизм, социальные механизмы, национальные ценности, историческое наследие, гражданская ответственность, социальная активность, глобализация, социальное воспитание.

Abstract. This article examines contemporary social mechanisms for fostering patriotism among young women in Central Asia from a sociological perspective. In the context of globalization and the rapid development of information technologies, the article analyzes issues related to strengthening young women’s national identity, enhancing their respect for historical heritage, and developing their sense of civic responsibility. It also explores the role of the family, educational institutions, mahalla (local community), mass media, and social networks in fostering patriotic sentiments. Particular attention is paid to the significance of the shared historical and cultural heritage of the peoples of Central Asia and national values in educating the younger generation. The article puts forward proposals aimed at harmonizing traditional methods of upbringing with modern social approaches, enhancing young women’s social engagement, and strengthening their sense of belonging to and responsibility for their homeland.

Keywords: Central Asia, young women, patriotism, social mechanisms, national values, historical heritage, civic responsibility, social engagement, globalization, social upbringing.

“*Biz yoshlarimizni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularning ona yurtga mehri va sadoqatini oshirishga yanada ko‘proq ahamiyat berishimiz kerak.”*

Shavkat Mirziyoyev

Bugungi globallashuv davrida yosh avlodning milliy o‘zligini anglashi, o‘z xalqining tarixi va madaniyatiga hurmat bilan munosabatda bo‘lishi hamda Vatan taqdiriga daxldorlik hissini shakllantirishi muhim ijtimoiy masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, axborot texnologiyalari va raqamli kommunikatsiyalar insonlarning dunyoqarashi, qadriyatlari hamda ijtimoiy munosabatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatayotgan bir sharoitda yoshlarning vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirish yangi yondashuvlarni talab etmoqda. Bu jarayonda yosh xotin-qizlarning o‘rni alohida ahamiyatga ega, chunki ular nafaqat jamiyatning faol

a’zolari, balki kelajak avlodning tarbiyasi, ma’naviy kamoloti va ijtimoiy qadriyatlarning davomiyligini ta’minlashda ham muhim ishtirokchilardir.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-iyundagi 267-son qarori bilan tasdiqlangan 2023–2027-yillarda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash konsepsiyasida yosh avlodni milliy qadriyatlar, tarixiy meros va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash muhim vazifa sifatida belgilangan. Hujjatda yoshlar ongiga Vatan himoyasi sharafli va muqaddas burch ekanini singdirish, ularda milliy g‘urur va fuqarolik mas’uliyatini shakllantirishga alohida e’tibor qaratilgan [1].

Bizning fikrimizcha, yosh xotin-qizlarda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishda eng muhim jihat ularni tayyor g‘oyalarni qabul qiluvchi shaxs sifatida emas, balki jamiyat taraqqiyotiga o‘z hissasini qo‘sha oladigan faol va mas’uliyatli insonlar sifatida tarbiyalashdir. Chunki Vatanga muhabbat, avvalo, uning tarixi va madaniyatini hurmat qilish, xalq manfaatlariga befarq bo‘lmaslik, o‘z bilim va salohiyatini yurt ravnaqi yo‘lida safarbar etish orqali namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, bugungi kunda yosh xotin-qizlarning ta’lim olishi, kasbiy rivojlanishi, jamoatchilik tashabbuslarida qatnashishi va ijtimoiy muammolarni hal etishga intilishi vatanparvarlikning amaliy ko‘rinishlari sifatida qaralishi lozim. Shu sababli, bizning nazarimizda, vatanparvarlik tarbiyasida faqat targ‘ibot tadbirlariga tayanish yetarli emas; yoshlarning mustaqil fikrlashi, tashabbus ko‘rsatishi va jamiyat hayotida faol ishtirok etishi uchun zarur sharoitlarni yaratish ham muhimdir.

Bugungi kunda xotin-qizlarning harbiy sohadagi ishtiroki nafaqat mamlakat mudofaa salohiyatini mustahkamlash, balki jamiyatda fuqarolik mas’uliyati, kasbiy faollik va vatanparvarlik qadriyatlarini rivojlantirish bilan ham o‘zaro bog‘liq deb o‘ylayman. Markaziy Osiyo davlatlarida xotin-qizlarning harbiy faoliyati turli shakllarda namoyon bo‘ladi. Ular harbiy tibbiyot, aloqa, psixologik ta’minot, huquqiy xizmat, boshqaruv va boshqa yo‘nalishlarda faoliyat yuritish imkoniyatiga ega. Biroq harbiy xizmatga qabul qilish, harbiy ta’lim olish va kasbiy o‘sish imkoniyatlari mamlakatlarning milliy qonunchiligi hamda harbiy ta’lim tizimiga qarab farqlanadi.

O‘zbekistonda xotin-qizlarning harbiy sohadagi ishtiroki: O‘zbekiston qonunchiligida xotin-qizlarning shartnoma asosida harbiy xizmatga qabul qilinishi nazarda tutilgan. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 12-sentabrdagi PQ-4447-son qarori bilan tasdiqlangan harbiy xizmatni o‘tash tartibi to‘g‘risidagi nizomda ayollarni tegishli talablar va mavjud bo‘sh lavozimlarni hisobga olgan holda harbiy xizmatga qabul qilish tartibi belgilangan [2]. Bu xotin-qizlarning mudofaa tizimida kasbiy faoliyat olib borishi uchun huquqiy asos mavjudligini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, 2026-yil 31-mart kuni Oliy Majlis Senatining tegishli qo‘mitasida oliy ta’lim muassasalarida harbiy tayyorgarlikni tashkil etish masalalari muhokama qilingan. Rasmiy xabarda harbiy tayyorgarlikdan o‘tishni istayotgan xotin-qizlar soni ortib borayotgani, biroq amaldagi qonunchilikda ularning ushbu imkoniyatdan foydalanishiga doir ayrim huquqiy cheklovlar mavjudligi qayd etilgan [2]. Mazkur holat xotin-qizlarning harbiy sohaga qiziqishini qo‘llab-quvvatlash bilan bir qatorda, harbiy ta’lim va kasbiy tayyorgarlik imkoniyatlarini ham takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi

Bizning fikrimizcha, O‘zbekistonda xotin-qizlarning harbiy-vatanparvarlik faoliyatini rivojlantirishda ularning harbiy kasblarga bo‘lgan qiziqishini oshirish, kasbiy tayyorgarlik imkoniyatlarini kengaytirish va harbiy sohada erishilgan yutuqlarni yoshlar orasida targ‘ib qilish muhim ahamiyatga ega. Bunda xotin-qizlarni faqat harbiy xizmatni bajaruvchi shaxslar sifatida emas, balki yosh avlodga namuna bo‘la oladigan, jamiyatda vatanparvarlik qadriyatlarini mustahkamlashga hissa qo‘shadigan faol fuqarolar sifatida ham ko‘rish lozim.

Qozog‘iston tajribasi: harbiy xotin-qizlarning kasbiy faoliyati va ijtimoiy o‘rni: Qozog‘iston tajribasini o‘rganish Markaziy Osiyoda xotin-qizlarning harbiy sohadagi ishtirokini tahlil qilish uchun muhim misollardan biridir. Qozog‘iston Respublikasi Mudofaa vazirligining 2026-yil iyul oyida e’lon qilingan ma’lumotiga ko‘ra, mamlakat qurolli kuchlarida qariyb 7 ming nafar ayol xizmat qiladi. Ularning qariyb 1 ming nafari ofitserlar, 6 ming nafardan ortig‘i esa shartnoma asosida xizmat qiluvchi harbiy xizmatchilardir. Shuningdek, 11 nafar ayol rahbarlik lavozimlarini egallab kelmoqda. [3].

Qozog‘istonda ayol harbiy xizmatchilar turli kasbiy yo‘nalishlarda faoliyat yuritadi. Rasmiy ma’lumotlarda harbiy tibbiyot, psixologiya, moliya, huquq, aloqa, kadrlar bilan ishlash, moddiy-texnik ta’minot va axborot texnologiyalari kabi sohalar qayd etilgan. Bundan tashqari, ayrim ayollar shtab ofitseri, instruktor, uchuvchi, mergan va maxsus bo‘linmalar harbiy xizmatchisi sifatida xizmat qiladi. Ularning parashyutdan sakrash hamda uchuvchisiz uchish apparatlarini boshqarish kabi faoliyatlarda qatnashishi ham keltirilgan

Qozog‘iston tajribasining yana bir muhim jihati – ayollarning harbiy ta’lim olish imkoniyatidir. Mamlakat Mudofaa vazirligi ma’lumotiga ko‘ra, 2002-yilda Quruqlik qo‘shinlari harbiy institutida aloqa mutaxassisligi bo‘yicha ayol harbiy mutaxassislarning ilk bitiruvi amalga oshirilgan. Bitiruvchilarning ayrimlari keyinchalik yuqori ofitserlik unvonlariga, jumladan, polkovnik unvoniga erishgan. 2023-yildan boshlab esa Talg‘at Bigeldinov nomidagi Havo mudofaasi kuchlari harbiy institutida harbiy-tibbiyot fakultetiga qizlarni qabul qilish yo‘lga qo‘yilgan.

Ta’limni tamomlagan bitiruvchilarga leytenant unvoni berilishi va ularning harbiy xizmatni davom ettirishi nazarda tutilgan [3].

Mazkur ma’lumotlar harbiy ta’limning ayollar kasbiy rivojlanishidagi o‘rnini ko‘rsatadi. Harbiy ta’lim nafaqat maxsus bilim va ko‘nikmalarni egallash, balki intizom, jamoaviy mas’uliyat, tezkor qaror qabul qilish va xizmat burchiga sodiqlik kabi sifatlarni rivojlantirish vositasi hamdir. Shu nuqtayi nazardan, harbiy sohada faoliyat yuritayotgan xotin-qizlarning tajribasini yoshlar bilan bo‘lishishi, kasbga yo‘naltirish uchrashuvlari va ma’rifiy loyihalarda ishtirok etishi vatanparvarlik tarbiyasiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Bizning fikrimizcha, Qozog‘iston tajribasidan olinadigan muhim saboq ayollarni harbiy xizmatga jalb qilish bilangina cheklanmasdan, ularning kasbiy salohiyatini rivojlantirish, turli mutaxassisliklarni egallashiga sharoit yaratish va tajribali harbiy xizmatchilarni yoshlar tarbiyasiga jalb etishdan iborat. Chunki harbiy xotin-qizlarning faoliyati yosh avlod uchun Vatanga xizmat qilishning amaliy namunasini yaratishi mumkin. Bunday yondashuvda vatanparvarlik faqat shiorlar yoki ramziy tadbirlar orqali emas, balki kasbiy mas’uliyat, bilim, intizom va jamiyat oldidagi burchni bajarish orqali namoyon bo‘ladi.

O‘zbekistonda yosh xotin-qizlarning harbiy-vatanparvarlik faolligini oshirishda Qozog‘iston tajribasining ayrim jihatlaridan foydalanish mumkin. Jumladan, harbiy sohada xizmat qilayotgan ayollarning hayotiy va kasbiy tajribasini ta’lim muassasalarida targ‘ib qilish, yosh qizlar uchun harbiy kasblar to‘g‘risida ma’lumot beruvchi uchrashuvlar tashkil etish, harbiy tarix va zamonaviy mudofaa sohasiga bag‘ishlangan ma’rifiy loyihalarni rivojlantirish maqsadga muvofiqdir. Bunday tashabbuslar yosh xotin-qizlarning harbiy xizmat haqidagi tasavvurlarini kengaytirishi, ularda Vatan oldidagi mas’uliyat tuyg‘usini mustahkamlashi mumkin.

Shu bilan birga, Qozog‘iston tajribasini O‘zbekiston sharoitiga tatbiq etishda milliy qonunchilik, ijtimoiy muhit va mavjud ta’lim imkoniyatlarini hisobga olish lozim. Har bir mamlakatning tajribasini aynan ko‘chirib olish emas, balki uning samarali jihatlarini mahalliy sharoitga moslashtirish muhimdir. Mazkur yondashuv kelgusida Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasida yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash bo‘yicha tajriba almashish va hamkorlikni rivojlantirish uchun ham zamin yaratishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, yosh xotin-qizlarda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirish zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, milliy o‘zlikni anglash, fuqarolik mas’uliyatini mustahkamlash va davlat xavfsizligini ta’minlash bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan muhim ijtimoiy jarayondir. Bugungi globallashuv sharoitida vatanparvarlikni faqat tarixiy qahramonlarni ulug‘lash yoki ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar bilan cheklash yetarli emas. Aksincha, yoshlarning o‘z mamlakati tarixini

chuqur bilishi, milliy qadriyatlarni anglashi, jamiyat hayotida faol ishtirok etishi hamda Vatan ravnaqi yo‘lida shaxsiy mas’uliyatni his qilishi ushbu tuyg‘uning amaliy mazmunini belgilaydi.

Maqolada ko‘rib chiqilgan Qozog‘iston tajribasi xotin-qizlarning harbiy sohadagi ishtiroki, kasbiy rivojlanishi va tinchlikni ta’minlashga qo‘shayotgan hissasi vatanparvarlik tarbiyasining muhim yo‘nalishlaridan biri ekanini ko‘rsatadi. Qozog‘iston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligining 2024-yilgi ma’lumotida mamlakat Qurolli Kuchlarida 6 802 nafar ayol xizmat qilishi, ularning 863 nafari ofitserlar ekani qayd etilgan. Shuningdek, mamlakatda BMT Xavfsizlik Kengashining 1325-sonli “Ayollar, tinchlik va xavfsizlik” rezolyutsiyasini amalga oshirish, ayol harbiy xizmatchilarni tinchlikparvarlik faoliyatiga tayyorlash va ularning kasbiy salohiyatini oshirishga qaratilgan ishlar olib borilmoqda. [4]

Bu tajriba xotin-qizlarning Vatan oldidagi mas’uliyati harbiy xizmat bilangina cheklanmasligini, balki tinchlikni mustahkamlash, fuqarolar xavfsizligini ta’minlash va jamiyat barqarorligiga hissa qo‘shish orqali ham namoyon bo‘lishini anglatadi.

Tadqiqot doirasidagi tahlil shuni ko‘rsatadiki, yosh xotin-qizlarda vatanparvarlik tuyg‘usini rivojlantirishda bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan bir necha ijtimoiy mexanizm muhim ahamiyatga ega. Birinchidan, oila va ta’lim muassasalari orqali milliy tarix, ajdodlar merosi hamda Vatan oldidagi burch tushunchalarini singdirish zarur. Ikkinchidan, harbiy ta’lim, sport, fuqarolik muhofazasi va ko‘ngillilik faoliyati orqali yoshlarning amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirish lozim. Uchinchidan, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda Vatan ravnaqi, tinchlik va xavfsizlik yo‘lida faoliyat yuritayotgan xotin-qizlarning hayotiy tajribalarini yoritish orqali ijobiy ijtimoiy namunalarni keng targ‘ib qilish maqsadga muvofiq. To‘rtinchidan, qizlarning ta’lim olishi, kasbiy rivojlanishi va ijtimoiy tashabbuslarda ishtirok etishi uchun teng imkoniyatlar yaratish vatanparvarlik tarbiyasining barqarorligini ta’minlaydi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining “Ayollar, tinchlik va xavfsizlik” kun tartibida ham xotin-qizlarning tinchlik jarayonlari, xavfsizlikka oid qarorlar va nizolarning oldini olishdagi mazmunli ishtirokiga alohida e’tibor qaratiladi [5]. Mazkur yondashuvdan kelib chiqib aytish mumkinki, vatanparvarlik tarbiyasi yosh xotin-qizlarni faqat Vatan himoyasi g‘oyasiga sodiq bo‘lishga undash bilangina cheklanmasligi, balki ularda mustaqil fikrlash, tashabbuskorlik, mas’uliyat, hamjihatlik va tinchlikni qadrlash fazilatlarini ham rivojlantirishi kerak.

Mening fikrimcha, Qozog‘iston tajribasining Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun ahamiyati uning barcha jihatlarini aynan takrorlashda emas, balki samarali tashkiliy va tarbiyaviy mexanizmlarini har bir davlatning milliy qadriyatlari, huquqiy tizimi hamda ijtimoiy sharoitlariga moslashtirishdadir. Mintaqa davlatlarini

mushtarak tarix, yaqin madaniy aloqalar va yosh avlod kamolotiga doir umumiy manfaatlar birlashtiradi. Shu sababli yosh xotin-qizlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash borasida tajriba almashish, qo‘shma ilmiy-amaliy loyihalar tashkil etish, harbiy-vatanparvarlik va tinchlikparvarlik mavzularidagi ta’limiy dasturlarni rivojlantirish istiqbolli yo‘nalishlar hisoblanadi.

Yuqoridagi tahlillarga asoslanib, quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin: yosh xotin-qizlar uchun vatanparvarlikka oid amaliy mashg‘ulotlar va ta’limiy dasturlarni kengaytirish; harbiy sohada faoliyat yuritayotgan ayollarning tajribasini yoshlar orasida targ‘ib qilish; milliy qadriyatlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini uyg‘unlashtirgan tarbiyaviy loyihalarni ishlab chiqish; yoshlarning ijtimoiy tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash; shuningdek, Markaziy Osiyo mamlakatlari o‘rtasida mazkur yo‘nalishda ilmiy va amaliy hamkorlikni mustahkamlash.

Umumiy xulosa shuki, yosh xotin-qizlarda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirish bir martalik tadbir emas, balki oila, ta’lim, davlat institutlari va fuqarolik jamiyatining izchil hamkorligini talab qiladigan uzluksiz ijtimoiy jarayondir. Uning samaradorligi yoshlarning Vatanga bo‘lgan muhabbati amaliy mas’uliyat, ijtimoiy faollik va jamiyat taraqqiyotiga qo‘shayotgan hissasi bilan uyg‘unlashganida namoyon bo‘ladi. Demak, yosh xotin-qizlarning vatanparvarlik salohiyatini rivojlantirish nafaqat milliy tarbiya, balki Markaziy Osiyoda tinchlik, barqarorlik va umumiy kelajakni mustahkamlashga xizmat qiluvchi muhim omillardan biridir.

Foydalangan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-iyundagi 267-son qarori. “Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. https://lex.uz/uz/acts/-6518238.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 12-sentabrdagi PQ-4447-son qarori, harbiy xizmatni o‘tash tartibi to‘g‘risidagi nizom.

3. Qozog‘iston Respublikasi Mudofaa vazirligi. Qozog‘iston Qurolli Kuchlarida qariyb 7 ming ayol xizmat qiladi. 2026-yil iyul.

4. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan. Progress on UN Resolution 1325 (2000) “Women, Peace, and Security” Presents at Kazakh Foreign Ministry. 1 October 2024.

5. United Nations. Women, Peace and Security. BMT rasmiy manbasi.